

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

MACIEJ SZPUNAR

25 päivänä lokakuuta 2017¹

Asia C-645/16

Conseils et mise en relations (CMR) SARL

vastaan

Demeures terre et tradition SARL

(Ennakkoratkaisupyyntö – Cour de cassation (ylin tuomioistuin, Ranska))

Ennakkoratkaisupyyntö – Direktiivi 86/653/ETY – 17 artikla – Itsenäiset kauppaedustajat – Kauppaedustajan oikeus hyvitykseen tai vahingonkorvaukseen kauppaedustussopimuksen lakkaamisen jälkeen – Kansallinen käytäntö, jossa oikeus hyvitykseen suljetaan pois, jos päämies irtisanoo sopimuksen siinä määrätyn koeajan kuluessa

Johdanto

1. Cour de cassationin (ylin tuomioistuin, Ranska) esittämä nyt käsiteltävä ennakkoratkaisupyyntö koskee jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18.12.1986 annetun neuvoston direktiivin 86/653/ETY² 17 artiklan tulkintaa.

2. Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Conseils et mise en relations (CMR) SARL -yhtiö ja Demeures terre et tradition SARL -yhtiö (jäljempänä DTT) ja joka koskee CMR:n esittämää vaatimusta saada hyvitys korvauksena vahingosta, joka sille on aiheutunut sen ja DTT:n välisen kauppaedustussopimuksen lakkaamisesta.

3. Nyt käsiteltävä asia koskee direktiivin 86/653 säännösten ja erityisesti sen 17 artiklan sovellettavuutta silloin, kun kauppaedustussopimuksen osapuolet ovat määränneet siinä koeajasta, jonka kuluessa päämies irtisanoi sopimuksen. Koeaikaa koskevan määräyksen, jonka vaikutuksesta direktiivin 86/653 säännöksiä ja erityisesti sen 17 artiklaa ei sovelleta sopimuksiin, jotka yleensä kuuluvat sen soveltamisalaan, lainmukaisuutta koskevan kysymyksen lisäksi tämä asia antaa unionin tuomioistuimelle tilaisuuden pohtia laajempaa kysymystä kyseisen direktiivin nojalla yhdenmukaistetuista kauppaedustussopimuksen näkökohdista.

¹ Alkuperäinen kieli: ranska.

² EYVL 1986, L 382, s. 17.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

4. Direktiivin 86/653 johdanto-osan toisessa ja kolmannessa perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”kaupallista edustusta koskevien kansallisten säännösten erot vaikuttavat oleellisesti kilpailun edellytyksiin ja kyseisen toiminnan harjoittamiseen [Euroopan unionissa] ja ovat haitallisia sekä kauppaedustajan oikeussuojalle suhteessa tämän päämieheen että kaupallisten sopimusten varmuudelle; lisäksi nämä erot haittaavat oleellisesti edustussopimusten tekemistä ja toimintaa, jos päämies ja kauppaedustaja ovat eri jäsenvaltioista,

jäsenvaltioiden välistä tavarakauppaa tulisi harjoittaa yhtenäismarkkinoille ominaisin ehdoin, mikä edellyttää jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämistä yhteismarkkinoiden asianmukaisen toiminnan kannalta välttämättömässä laajuudessa; lainvalintasäännöt eivät kauppaedustuksen osalta poista edellä tarkoitettuja ristiriitaisuuksia edes siinä tapauksessa, että ne olisivat yhdenmukaisia, joten ehdotettu yhdenmukaistaminen on tarpeen lainvalintasäännöistä huolimatta”.

5. Saman direktiivin 1 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä säädettyjä yhdenmukaistamistoimenpiteitä sovelletaan niihin jäsenvaltioiden lakeihin, asetuksiin ja hallinnollisiin määräyksiin, jotka koskevat kauppaedustajan ja tämän päämiehen välistä suhdetta.

2. Tässä direktiivissä ’kauppaedustajalla’ tarkoitetaan itsenäistä välittäjää, jolla on pysyvä valtuutus neuvotella tavaroiden myynnistä ja ostosta toisen henkilön puolesta, jäljempänä ’päämies’, tai neuvotella ja tehdä sopimuksia tällaisista liiketoimista päämiehen nimissä ja lukuun.”

6. Direktiivin 86/653 13–20 artikla ovat IV luvussa, jonka otsikko on ”Edustussopimuksen tekeminen ja lakkaaminen”. Direktiivin 14 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Määräaikaista edustussopimusta, jonka noudattamista molemmat osapuolet ovat jatkaneet sen voimassaoloajan päätyttyä, pidetään toistaiseksi voimassa olevana edustussopimuksena.”

7. Direktiivin 86/653 15 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Kumpikin osapuoli voi sanoa irti edustussopimuksen, joka on tehty olemaan voimassa toistaiseksi.

2. Irtisanomisaika on sopimuksen voimassaoloajan ensimmäisen vuoden aikana kuukausi, toisen vuoden aikana kaksi kuukautta sekä kolmannen ja sitä seuraavien vuosien aikana kolme kuukautta. Osapuolet eivät saa sopia lyhyemmästä irtisanomisajasta.”

8. Direktiivin 17 artiklan 1–3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kauppaedustajalle suoritetaan edustussopimuksen lakattua 2 kohdassa tarkoitettu hyvitys tai 3 kohdassa tarkoitettu korvaus.

2.

a) Kauppaedustajalla on oikeus hyvitykseen, jos ja siinä laajuudessa kuin:

- hän on hankkinut päämiehelle uusia asiakkaita tai merkittävästi laajentanut liikesuhteita aikaisempien asiakkaiden kanssa ja päämiehelle koituu jatkuvasti merkittävää etua liikesuhteista tällaisten asiakkaiden kanssa;

ja

- tämän hyvityksen maksaminen on kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja erityisesti kauppaedustajan liiketoimista näihin asiakkaisiin menettämät provisiot huomioon ottaen kohtuullista. – –

b) Hyvityksenä suoritetaan korkeintaan määrä, joka vastaa kauppaedustajan yhden vuoden palkkioita viiden viimeksi kuluneen vuoden palkkioiden keskimäärän mukaan laskettuna tai, jos edustussopimus on ollut voimassa viittä vuotta lyhyemmän ajan, hyvitys lasketaan sopimuksen koko voimassaoloaikana maksettujen palkkioiden keskimäärän mukaan;

c) Tällaisen hyvityksen saaminen ei vähennä kauppaedustajan oikeutta vaatia vahingonkorvausta.

3. Kauppaedustajalla on oikeus korvaukseen vahingosta, jonka hänen ja päämiehen välisen suhteen lakkaaminen hänelle aiheuttaa.

Tällaista vahinkoa katsotaan syntyvän erityisesti, jos sopimus lakkaa olosuhteissa, joissa:

- kauppaedustaja menettää provision, jonka hän olisi saanut, jos edustussopimus olisi täytetty asianmukaisesti, ja kun päämies saa merkittävää etua kauppaedustajan toiminnasta; tai
- kauppaedustaja ei ole voinut kattaa kustannuksia ja menoja toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt edustussopimuksen täyttämiseksi päämiehen neuvojen mukaisesti.”

9. Saman direktiivin 18 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Edellä 17 artiklassa tarkoitettua hyvitystä tai korvausta ei tarvitse maksaa:

- a) jos päämies on sanonut irti edustussopimuksen sellaisen kauppaedustajan syyksi luettavan sopimusrikkomuksen perusteella, joka oikeuttaisi kansallisen lainsäädännön mukaan heti purkamaan sopimuksen;
- b) jos kauppaedustaja on sanonut irti sopimuksen, eikä tähän ole päämiehestä johtuvan seikan taikka kauppaedustajan iän, heikentyneen terveydentilan tai sairauden takia sellaista perustetta, ettei hänen kohtuudella voida edellyttää jatkavan toimintaansa;
- c) jos kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle.”

10. Direktiivin 19 artiklassa säädetään lopuksi, että ”osapuolet eivät ennen edustussopimuksen lakkaamista saa poiketa 17 ja 18 artiklan säännöksistä kauppaedustajan vahingoksi”.

Ranskan lainsäädäntö

11. Ranskan tasavalta on saattanut direktiivin 86/653 17 artiklan osaksi kansallista lainsäädäntöään ottamalla käyttöön mainitun artiklan 3 kohdassa mainitun järjestelmän.

12. Ranskan kauppalaain (code de commerce) L134-12 §:ssä säädetään tältä osin seuraavaa:

”Jos suhteet päämieheen lakkaavat, kauppaedustajalla on oikeus hyvitykseen korvauksena kärsitystä vahingosta.

Kauppaedustaja menettää oikeuden korvaukseen, jos hän ei ole ilmoittanut päämiehelle vuoden kuluessa sopimuksen lakkaamisesta aikeestaan vedota oikeuksiinsa.

Myös kauppaedustajan oikeudenomistajilla on oikeus korvaukseen, jos sopimuksen lakkaaminen johtuu edustajan kuolemasta.”

Tosiseikat, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymys

13. DTT teki päämiehenä CMR:n kanssa omakotitalojen myyntiä koskevan kauppaedustussopimuksen 2.12.2011. Sopimuksessa määrättiin 12 kuukauden koeajasta, jonka päättyessä sen katsottaisiin olevan voimassa toistaiseksi, ja kummallakin sopimuspuolella oli tämän koeajan kuluessa mahdollisuus irtisanoa sopimus ennakoilmoituksella, joka tuli tehdä 15 päivää etukäteen ensimmäisen kuukauden aikana ja tämän jälkeen kuukautta etukäteen. Kauppaedustussopimuksessa asetettiin tavoitteeksi 25 myynnin toteuttaminen vuodessa.

14. DTT ilmoitti CMR:lle 12.6.2012 päivätyllä kirjeellä päätökstään päättää kyseinen sopimus siinä mainitun kuukauden irtisanomisajan päättyessä. Tämän päätöksen perusteluna oli sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden laiminlyöminen, koska CMR oli toteuttanut viiden kuukauden aikana vain yhden myynnin.

15. CMR nosti tribunal de commerce d’Orléansissa (Orléansin kauppatuomioistuin, Ranska) 20.3.2013 päivätyllä kannekirjelmällä DTT:tä vastaan kanteen, jossa se vaati muun muassa hyvitystä korvaukseksi kauppaedustussopimuksen lakkaamisesta aiheutuneesta vahingosta. Kyseinen tuomioistuin hyväksyi osittain CMR:n vaatimukset 30.1.2014 antamallaan tuomiolla.

16. DTT valitti kyseisestä tuomiosta 14.2.2014. Cour d’appel d’Orléansin (Orléansin ylioikeus, Ranska) kumosi 18.12.2014 antamallaan tuomiolla osittain tribunal de commerce d’Orléansin tuomion. Kyseinen tuomioistuin katsoi erityisesti, ettei kauppalaain L134-12 §:ssä säädettyä korvausta makseta, jos kauppaedustussopimus päätetään koeajalla.

17. CMR haki tähän tuomioon muutosta Cour de cassationissa. Kuten Cour de cassation totesi ennakkoratkaisupyyntönsä, ensinnäkin cour d’appel d’Orléansin tuomiossa oli sovellettu Cour de cassationin kauppaa-, rahoitus- ja talousjaoston vakiintunutta oikeuskäytäntöä, jonka mukaan hyvitystä koskevan oikeuden osalta sovelletaan poikkeusta, kun kauppaedustussopimus päätetään koeajan kuluessa. Toiseksi Cour de cassation huomautti, ettei direktiivissä 86/653 viitata mahdolliseen koeaikaan, joten kauppaedustussopimuksen osapuolet voivat määrätä koeajasta ilman, että se on unionin oikeuden vastaista. Viitaten unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön se huomautti kolmanneksi, että direktiivin 86/653 tarkoituksena oli suojella kauppaedustajaa suhteessa päämieheen ja että sen 17 artiklan 2 ja 3 kohtaa oli syytä tulkita tavalla, joka edistää kyseistä suojelua.

18. Tässä tilanteessa Cour de cassation päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Sovelletaanko direktiivin [86/653] 17 artiklaa silloin, kun kauppaedustussopimus lakkaa sopimuksen mukaisen koeajan kuluessa?”

19. DTT, Ranskan ja Saksan hallitukset sekä Euroopan komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia.

Asian tarkastelu

20. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii ennakkoratkaisukysymyksessään direktiivin 86/653 17 artiklan 2 ja 3 kohdan sovellettavuutta. Yleisemmin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii kysymyksellään selvittämään, onko sen kauppaedustussopimuksia koskeva oikeuskäytäntö, jonka mukaan kauppaedustajan asema, sellaisena kuin siitä säädetään direktiivissä 86/653, tulee voimaan vasta koeajan päättyessä, yhteensopiva direktiivin 86/653 kanssa.

Alustavat huomautukset

21. Ensiksi on huomattava, että direktiiviä 86/653 sovelletaan riita-asiassa, jossa asianosaisina on kaksi Ranskassa asuvaa edustussopimuksen osapuolta ja jossa ei ole mitään toiseen valtioon liittyviä osatekijöitä.³

22. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa erityisesti, että on selvää, että direktiivin 86/653 tarkoituksena on yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, joka koskee kauppaedustussopimuksen osapuolten välisiä oikeussuhteita,⁴ kuten sen 1 artiklan 1 kohdasta ilmenee. Direktiivin 86/653 alkuperäisenä ajatuksena oli nimittäin luoda tasapuoliset toimintaedellytykset päämiehille, jotka toimivat sisämarkkinoilla kauppaedustajien välityksellä, sillä voidakseen investoida ja harjoittaa liiketoimintaa päämiesten on tiedettävä, mitä oikeussääntöjä niiden on noudatettava joutuessaan maksamaan kauppaedustajille hyvityksiä ja korvauksia.⁵

23. Unionin tuomioistuin on katsonut tätä taustaa vasten yhtäältä, että direktiivin 17 ja 18 artikla ovat ratkaisevan tärkeitä, koska niissä määritetään se suojan taso, jonka unionin lainsäätäjä on katsonut asianmukaiseksi antaa kauppaedustajille yhtenäismarkkinoita luotaessa, ja toisaalta, että kyseisessä direktiivissä tässä tarkoituksessa säädetty järjestelmä on pakottava.⁶

Direktiivin 86/653 17 artiklassa säädetyn hyvitysjärjestelmän tarkoitus

24. Aluksi on pohdittava direktiivin 86/653 17 artiklassa säädetyn hyvitysjärjestelmän tarkoitusta. Unionin tuomioistuin on jo esittänyt muun muassa tuomioissa Honyvem Informazioni Commerciali⁷ ja Marchon Germany⁸ tältä osin joitakin täsmennyksiä.⁹

25. Ensinnäkin on pidettävä mielessä tiettyjä kauppaedustussopimuksen toiminnan piirteitä. Vaikka kauppaedustajan työhön kuuluu lähinnä neuvotella päätettävistä liiketoimista ja luoda uusia kaupallisia suhteita päämiehen hyväksi, kauppaedustajan oikeus saada provisio pätee lähtökohtaisesti vain, jos liiketoimesta on päätetty hänen myötävaikutuksestaan, kuten erityisesti direktiivin

3 Ks. tältä osin tuomio 13.7.2000, Centrosteele (C-456/98, EU:C:2000:402, 13 kohta), jossa unionin tuomioistuin totesi, että direktiivin 86/653 "tarkoituksena on yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, joka koskee edustussopimuksen osapuolten välisiä oikeussuhteita, riippumatta rajanylittävistä tekijöistä. Sen soveltamisala ulottuu siten perustamissopimuksessa vahvistettuja perusvapauksia laajemmalle".

4 Ks. mm. tuomio 23.3.2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, 18 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

5 Ks. myös 26.10.2016 esittämäni ratkaisuehdotus Agro Foreign Trade & Agency (C-507/15, EU:C:2016:809, 56 kohta).

6 Ks. tuomio 17.10.2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, 39 ja 40 kohta).

7 Tuomio 23.3.2006 (C-465/04, EU:C:2006:199).

8 Tuomio 7.4.2016 (C-315/14, EU:C:2016:211).

9 Unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi on saatettu paitsi kysymyksiä direktiivin 86/653 17 artiklan tehtävästä myös useita muita kysymyksiä kyseisen artiklan tulkinnasta; kysymykset ovat koskeneet direktiivin sovellettavuutta tilanteissa, jossa yksi sopimuspuolista on sijoittautunut kolmanteen valtioon (ks. tuomio 9.11.2000, Ingmar, C-381/98, EU:C:2000:605 ja tuomio 16.2.2017, Agro Foreign Trade & Agency, C-507/15, EU:C:2017:129); korvauksen laskentatapaa ja mahdollisuutta täydentäviin vahingonkorvauksiin (ks. tuomio 26.3.2009, Semen, C-348/07, EU:C:2009:195 ja tuomio 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795) tai kauppaedustajan oikeuden lakkaamista tilanteissa, joissa kyseessä on tämän syyksi luettava sopimusrikkomus tai kolmannen kanssa tehdyn asiakassopimuksen täyttämättä jättäminen (ks. tuomio 28.10.2010, Volvo Car Germany, C-203/09, EU:C:2010:647 ja tuomio 17.5.2017, ERGO Poist'ov na, C-48/16, EU:C:2017:377).

86/653 7 artiklan 1 kohdan a alakohdasta ilmenee. Sitä vastoin sen jälkeen, kun asiakassuhde on luotu, se voi johtaa joukkoon uusia liiketoimia ilman, että kauppaedustaja enää myötävaikuttaa tapahtumien kulkuun. Edeltävä työ palkitaan siten näiden liiketoimien myötä. Direktiivin 86/653 17 artiklassa säädetyn hyvitysjärjestelmän luonne on arvioitava tätä taustaa vasten.

26. Edellä esitetystä seuraa, että direktiivin 86/653 17 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu taloudellinen vahinko voi syntyä, kun sopimus päätetään ajankohtana, jona kauppaedustaja on saanut uuden asiakkaan. Tässä tapauksessa päättymisen ajankohtaan asti maksetut provisiot eivät nimittäin vastaa päämiehelle koituvaa goodwill-arvoa.¹⁰ Hyvitys- ja korvausjärjestelmän tarkoituksena ei ole näin ollen sanktoida sopimuksen päättämistä tai myöntää edustajalle elatusapua sopimuksen lakkaamisen johdosta vaan maksaa korvaus kauppaedustajan edeltävästä työstä. Kauppaedustajan oikeus direktiivin 86/653 17 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun hyvitykseen hänelle aiheutuneen vahingon korvaamiseksi riippuu siten hänen ansioistaan sopimuksen keston aikana ja siitä edusta, jota päämies edelleen saa kyseisestä toiminnasta.¹¹ Myös kauppaedustajalle sopimuksen lakattua maksettava hyvitys tai korvaus sisältyy näin ollen päämiehen vastasuoritusvelvoitteeseen. On sitä vastoin selvää, ettei edustajalle myönnetä korvausta, jos hän ei ole tarjonnut palveluja, jotka tuovat päämiehelle taloudellista hyötyä.

Koeaikaa koskevan määräyksen luonne ja oikeudelliset vaikutukset

27. Toiseksi on pohdittava koeaikaa koskevan määräyksen luonnetta ja oikeudellisia vaikutuksia yleensä.

28. Vaikka unionin tuomioistuin ei ole vielä lausunut koeajan luonteesta kauppaedustussopimusten yhteydessä, sen työoikeutta koskevasta oikeuskäytännöstä ja erityisesti tuomiosta Nisttahuz Poclava¹² ilmenee kuitenkin, että koeajan tarkoituksena on mahdollistaa se, että työnantaja voi selvittää työntekijän pätevyyden ja taidot hoitaa vastuullaan olevia tehtäviä. Kauppaedustussopimuksesta poiketen työsopimukselle on ominaista se, että työntekijän velvollisuus koskee palvelun tarjoamista, ei tuloksen tuottamista. Kauppaedustaja harjoittaa ammattiaan itsenäisesti, kun taas työsopimus merkitsee työnantajan ja työntekijän välistä alaisuussuhdetta. Työsopimukseen perustuvassa suhteessa uutta työntekijää voidaan koeajan ansiosta siten myös kouluttaa ja ohjata. Tällaista tarvetta ei ole päämiehen ja kauppaedustajan välisessä suhteessa.

29. Nämä kaksi sopimustyyppiä ovat kuitenkin vertailukelpoisia sikäli, että ne ovat luonteeltaan intuitu personae. Myös kauppaedustussopimuksella luodaan pysyvä sopimussuhde,¹³ jolle on ominaista sopimuskumppanien välinen luottamussuhde. Edellä esitetystä seuraa, että koeaikaa koskevan määräyksen ehkä ainoana tavoitteena kauppaedustussopimuksen yhteydessä on helpottaa sopimuksen irtisanomista tarvittaessa, jotta osapuoli ei olisi sidottu odotuksia vastaamattomaan sopimuskumppaniin. Lopuksi minusta vaikuttaa tärkeältä korostaa, ettei mainittu määräys vaikuta sopimukseen perustuvaan sitoumukseen itsessään, toisin sanoen velvoitteeseen toimittaa suoritus ja vastasuoritus. Ei siis voida katsoa, ettei kauppaedustussopimusta ole ”tehty lopullisesti” niin kauan kuin koeaika on kesken. Sopimus on tehty lopullisesti, kun se on allekirjoitettu.

10 Ks. 10.9.2015 antamani ratkaisuehdotus Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, 27 kohta) ja jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 17 artiklan soveltamisesta 23.7.1996 annettu – luonnollisestikaan ei sitova, mutta kuitenkin valaiseva – Euroopan komission kertomus (86/653/ETY) [KOM(96) 364 lopullinen].

11 Ks. vastaavasti tuomio 7.4.2016, Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2016:211, 33 kohta) ja julkisasiamies Poirares Maduron ratkaisuehdotus Honnyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2005:641, 26 kohta).

12 Tuomio 5.2.2015 (C-117/14, EU:C:2015:60, 36 kohta).

13 Ks. myös direktiivin 86/653 1 artiklan 2 kohta.

Kauppaedustussopimuksessa olevan koeaikaa koskevan määräyksen lainmukaisuus

30. Ensiksi on syytä käsitellä lyhyesti kysymystä siitä, voivatko kauppaedustussopimuksen, johon sovelletaan direktiiviä 86/653, osapuolet yleisesti määrätä koeajasta. Vaikka kansallinen tuomioistuin ei ole muotoillut ennakkoratkaisupyyntöä tällä tavalla, sen ennakkoratkaisupyyntöpäätöksen perustelut sekä DTT:n kirjalliset huomautukset keskittyvät lähinnä tähän näkökohtaan.

31. Vaikuttaa siltä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja DTT olettavat, ettei direktiivin 86/653 17 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädettyä hyvitys- tai korvausjärjestelmää sovelleta, jos sopimus lakkaa koeajan kuluessa. Tarkemmin sanottuna ne katsovat, että sopimusta, jossa määrätään koeajasta, ei ole tehty lopullisesti, minkä vuoksi kauppaedustajan asemaa ei vielä sovelleta. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kauppaedustaja ei voi koko mahdollisen koeajan kuluessa vedota direktiivin 86/653 mukaisiin oikeuksiinsa.

32. DTT väittää siten, että koska direktiivissä 86/653 ei kielletä määräämistä koeajasta, kauppaedustajan asemaa ei sovelleta kansallisessa lainsäädännössä koeajan osalta säädettyjen oikeudellisten vaikutusten vuoksi. DTT vetoaa tässä yhteydessä siihen, ettei direktiivissä 86/653 eikä unionin tuomioistuimen sitä koskevassa oikeuskäytännössä viitata mahdolliseen koe aikaan ja että unionin oikeuden mukaan kauppaedustussopimuksen osapuolet voivat siten määrätä siitä.

33. Unionin oikeuden osalta on kuitenkin syytä huomauttaa, että SEUT 288 artiklan 3 kohdan mukaisesti direktiivissä 86/653 säädetään ainoastaan saavutettavasta tuloksesta mutta jätetään kansallisten viranomaisen valittavaksi muoto ja keinot. Kuten sen johdanto-osan toisesta ja kolmannelta perustelukappaleesta sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy ilmi, direktiivin tarkoituksena on erityisesti suojella kauppaedustajaa suhteessa tämän päämieheen.¹⁴ Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että unionin tuomioistuin on korostanut useaan otteeseen direktiivin 86/653 17–19 artiklassa säädetyn hyvitysjärjestelmän pakottavaa luonnetta.¹⁵ Sen tavoitteena on – yhdessä direktiivin 14–15 artiklassa esitettyjen sääntöjen kanssa¹⁶ – täydentää kauppaedustajiin sovellettavaa direktiivillä käyttöön otettua suojajärjestelmää.¹⁷ Lisäksi unionin tuomioistuin on täsmentänyt, että direktiivin 17 ja 18 artiklan säännökset hyvityksestä ovat ratkaisevan tärkeitä, koska niissä määritetään se suojan taso, jonka unionin lainsäätäjä on katsonut asianmukaiseksi antaa kauppaedustajille yhtenäismarkkinoita luotaessa.¹⁸ Siitä seuraa, että kansallisella lainsäädännöllä on edistettävä direktiivin 86/653 pakottavan tavoitteen, joka on korkean suojan tason takaaminen kauppaedustajalle, toteutumista.

34. Direktiivissä 86/653 ei ole kuitenkaan mitään mainintaa mahdollisesta koeajasta. Niin kauan kuin unionin oikeudessa ei oteta kantaa koeajan hyväksyttävyyteen, olen taipuvainen katsomaan – DTT:n, Ranskan ja Saksan hallitusten sekä komission tavoin –, että siitä määrääminen kuuluu lähtökohtaisesti sopimuspuolten sopimusvapauden piiriin. Direktiivillä 86/653 tavoitellun yhdenmukaistamisen päämäärän vuoksi direktiivin soveltamista ja siinä vahvistettujen oikeuksien tehokasta vaikutusta ei saa kuitenkaan vaarantaa niillä oikeudellisilla vaikutuksilla, jotka koeajalla on kansallisessa oikeudessa. Muutoin direktiivin 86/653 pakottavien säännösten soveltaminen riippuisi kansallisesta lainsäädännöstä.¹⁹

¹⁴ Tuomio 23.3.2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, 19 kohta).

¹⁵ Tuomio 9.11.2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, 21 kohta).

¹⁶ Kaikki edellä mainitut säännökset sisältyvät nimittäin direktiivin 86/653 IV lukuun, jonka otsikko on ”Edustussopimuksen tekeminen ja lakkaaminen”.

¹⁷ Ks. 10.9.2015 antamani ratkaisuehdotus Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, 24 kohta).

¹⁸ Tuomio 17.10.2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, 39 kohta).

¹⁹ Lisäksi voidaan pohtia koeajasta määräämisen tarvetta, jos koeajalla ei – irtisanomisaikaa lyhentämällä – lievennetä sopimuksen irtisanomisen ehtoja, kun otetaan huomioon, ettei sopimuksen päättämistä tarvitse kaikissa tapauksissa perustella.

Koeajan vaikutukset direktiivin 86/653 17 artiklan kannalta

35. Näin ollen on syytä tarkastella koeajan mahdollisia vaikutuksia kauppaedustajan oikeuteen saada direktiivin 86/653 17 artiklassa tarkoitettu korvaus ja määrittää rajoitukset, joita niihin mahdollisesti sovelletaan direktiivin pakottavien säännösten osalta.

36. Direktiivin 86/653 17 artiklan soveltamisalan ja ulottuvuuden määrittämiseksi on otettava huomioon sen sanamuoto, asiayhteys ja tavoitteet.²⁰ Tältä osin on korostettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 17 artiklaa on tulkittava direktiivissä asetettuun tavoitteeseen ja siinä säädettyyn järjestelmään nähden.²¹

Direktiivin 86/653 sanamuoto

37. Jotta kyseistä säännöstä voitaisiin tulkita, on ensiksi viitattava sen sanamuotoon. Direktiivin 86/653 17 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kauppaedustajalle suoritetaan ”edustusopimuksen lakattua” hyvitys tai korvaus aiheutuneesta vahingosta. Edustusopimuksen lakkaaminen on siten edellytys sille, että kauppaedustajalla voi olla kyseinen oikeus. Sopimus lakkaa, kun sopimuspuolet lopettavat sopimuksen täyttämisen eli molemminpuoliset velvoitteensa.

38. Tällainen on vaikutus, kun sopimuspuoli päättää irtisanoa – mahdollisesti lievennetyin ehdoin²² – kauppaedustusopimuksen koeajalla. Kuten jo mainitsin, koeaikaa koskevan määräyksen tavoitteena on helpottaa sopimuksen irtisanomista, jotta sopimuspuoli ei olisi sidottu odotuksia vastaamattomaan sopimuskumppaniin. Ei ole myöskään syytä katsoa, että kauppaedustusopimuksen täyttäminen alkaisi vasta koeajan päätyttyä.

39. Tältä osin useiden direktiivin 86/653 säännösten, mukaan lukien sen 17 artikla, sanamuoto on esteenä sille, että koeaika tulkitaan kansallisessa oikeudessa ajanjaksoksi, jonka kuluessa sopimuksen täyttäminen ei ole vielä alkanut eikä kauppaedustajan asemaa siten sovelleta. Direktiiviä 86/653 sovelletaan sen 1 artiklan 1 kohdan mukaan lakeihin, jotka koskevat kauppaedustajan ja tämän päämiehen välistä suhdetta. Kauppaedustajalla tarkoitetaan välittäjää, jolla on pysyvä valtuutus muun muassa neuvotella tavaroiden myynnistä ja ostosta toisen henkilön puolesta. Direktiivissä 86/653 tarkoitettu kauppaedustajan ja päämiehen välinen suhde on siten olemassa siitä hetkestä alkaen, jolloin sopimus, jonka mukaan sopimuspuoli myy tai ostaa tavaroita toisen sopimuspuolen puolesta, on tehty, riippumatta siitä, toteutetaanko toimi koeajalla.

40. Direktiivissä 86/653 säädetty suoja on sen 1 artiklan mukaan pakottavaa sopimuksen tekemisestä alkaen, eikä siitä voida poiketa millään sopimuspuolten sopimusjärjestelyllä, kuten direktiivin 19 artiklasta käy ilmi; siinä täsmennetään, että kauppaedustusopimuksen osapuolet eivät saa poiketa direktiivin 17 ja 18 artiklan säännöksistä kauppaedustajan vahingoksi. Kansallisessa lainsäädännössä kyseinen sopimus on siis luokiteltava kauppaedustusopimukseksi. Sitä ei voida jättää unionin lainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle.

20 Ks. tuomio 16.4.2015, Angerer (C-477/13, EU:C:2015:239, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

21 Ks. mm. tuomio 3.12.2015, Quenon K. (C-338/14, EU:C:2015:795, 21 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

22 Ehtoja ei voida kuitenkaan lieventää suhteessa direktiivin 86/653 pakottaviin säännöksiin.

41. Lisäksi on syytä huomauttaa, ettei koeaikaa koskevalla määräyksellä kyseenalaisteta direktiivin 86/653 1 artiklan 2 kohdassa vaadittua kauppaedustajan velvollisuuden ”pysyvyyttä”. Tämän edellytyksen tavoitteena on sulkea pois direktiivin 86/653 soveltamisalasta sellainen yksittäinen tilaus, joka ei koske mitään muuta tulevaa liiketointa.²³ Mahdollisuus päättää sopimus ei myöskään kyseenalaista velvollisuuden pysyvyyttä, koska riittää, että kauppaedustajalla on *tarkoitus* hoitaa pysyvää tehtävää, ja tämä pätee myös siinä tapauksessa, ettei tarkoitus toteudu sen vuoksi, että päämies päättää sopimuksen. Edellä esitetystä seuraa, ettei koeajan tarkoituksena yleensä ole luoda yksinomaan väliaikaista tilannetta. Näin ollen ei ole syytä katsoa, ettei lyhyt koeaika kuulu direktiivin 86/653 17 artiklassa tarkoitettun hyvitys- tai korvausjärjestelmän soveltamisalaan sen perusteella, ettei suhde ole ”pysyvä”. Kyseisen mekanismin tarkoituksen ja direktiivin 86/653 tavoitteen nojalla järjestelmää sovelletaan, jos sopimuksen lakkaaminen voi johtaa siihen, että kauppaedustajalle aiheutuu taloudellista vahinkoa.

42. On siten syytä katsoa, että sopimuksen irtisanomisesta koeajalla aiheutuu – aivan kuten toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen ollessa kyseessä – direktiivin 17 artiklassa tarkoitettu ”lakkaaminen”, jolle on ominaista pääasiallisten sopimusvelvoitteiden päättyminen.

Direktiivin 86/653 yleinen rakenne

43. Direktiivin 86/653 17 artiklan systemaattinen tulkinta tukee tätä päätelmää. Koeaika ei vaikuta sopimuksesta aiheutuviin velvollisuuksiin vaan sen lakkaamista koskeviin yksityiskohtaisiin sääntöihin. Se kuuluu siten samaan säännösten luokkaan kuin direktiivin 86/653 14 ja 15 artiklan säännökset, joilla säännellään kauppaedustussopimuksen tekemistä ja lakkaamista. Kun määräaikainen sopimus päättyy määräajan umpeutuessa, toistaiseksi voimassa oleva sopimus voidaan irtisanoa irtisanomisilmoituksella. Sama koskee sopimusta, jossa määrätään koeajasta; erona on ainoastaan, että sopimuksen irtisanomisen ehtoja voidaan tarvittaessa²⁴ lieventää. Irtisanomisen mekanismi ja vaikutukset ovat kuitenkin samat.

44. Direktiivin 86/653 17 artiklalla otetaan käyttöön yhtenäinen hyvitysjärjestelmä, jota sovelletaan kaikkiin sen 14 ja 15 artiklassa tarkoitettuihin tapauksiin kauppaedustussopimuksen lakkaamisen jälkeen. Direktiivin 86/653 yleisestä rakenteesta seuraa siten, että järjestelmää sovelletaan riippumatta siitä, mikä menettely on johtanut edustussopimuksen lakkaamiseen.

45. Koeaika ei myöskään kuulu direktiivin 86/653 18 artiklassa tyhjentävästi lueteltuihin hyvitys- tai korvausjärjestelmän soveltamista koskeviin poikkeuksiin. Kyseisen säännöksen mukaan direktiivin 17 artiklassa tarkoitettua korvausta ei tarvitse maksaa kolmessa tapauksessa: jos ensinnäkin on todettavissa sellainen kauppaedustajan syyksi luettava sopimusrikkomus, joka oikeuttaisi kansallisen lainsäädännön mukaan heti purkamaan sopimuksen, jos toiseksi kauppaedustaja on sanonut irti sopimuksen tai jos kolmanneksi kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle. Sopimuksen lakkaaminen koeajalla ei kuulu mihinkään näistä luokista. Lisäksi unionin tuomioistuim on huomauttanut, että direktiivin 86/653 17 artiklaan sisältyvästä säännöstä tehtäviä poikkeuksia, jotka luetellaan sen 18 artiklassa, on tulkittava suppeasti,²⁵ eikä niitä siten voida ulottaa koskemaan myös muita tapauksia, kuten sopimuksen päättämistä koeajalla.

²³ Ks. vastaavasti tuomio 16.3.2006, Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176, 25 ja 26 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuin piti ennen kaikkea edustajan toteuttamien liiketoimien lukumäärää ratkaisevana kriteerinä määritettäessä valtuutuksen pysyvyyttä. Ks. aihetta koskien myös Rott-Pietrzyk E., ”Komentarz do Dyrektywy Rady nr 86/653 z 18 grudnia 1986 roku w sprawie harmonizacji praw państw członkowskich dotyczących niezależnych agentów handlowych”, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, Uniwersytet Śląski, t. 19/20, 2000, s. 245.

²⁴ Ehtoja ei voida kuitenkaan lieventää suhteessa direktiivin 86/653 pakottaviin säännöksiin.

²⁵ Tuomio 28.10.2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, 42 kohta).

Direktiivin 86/653 tavoite

46. Direktiivin 86/653 tavoitteen valossa, joka on toistettu tämän ratkaisuehdotuksen 33 kohdassa, kyseisestä hyvitys- tai korvausjärjestelmästä seuraa, ettei direktiivin 17 artiklaa voida tulkita tavalla, joka voisi koitua kauppaedustajan vahingoksi.²⁶ Siitä, soveltaako ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin direktiivin 86/653 17 artiklaa tapauksessa, jossa kauppaedustussopimus lakkaa sovitus koeajan kuluessa, on todettava, ettei sen hyväksyminen, että koeajasta voidaan määrätä, saa johtaa siihen, että kauppaedustajalta riistetään hänen direktiivin 86/653 17 artiklan mukaiset oikeutensa. Siitä seuraa, ettei direktiivin 86/653 17 artiklalla luodun järjestelmän mukaista kauppaedustajan oikeutta korvaukseen voida lähtökohtaisesti sulkea pois, jos kauppaedustussopimus lakkaa siinä määrätyn koeajan kuluessa.

47. Kauppaedustajan oikeuksia suojelevan järjestelmän pakottava luonne vahvistetaan direktiivin 86/653 19 artiklassa, jonka mukaan osapuolet eivät saa poiketa direktiivin 17 ja 18 artiklasta kauppaedustajan vahingoksi.²⁷ Se, että sopimuksessa määrätään koeajasta, jonka kuluessa direktiivin 86/653 17 ja 18 artiklassa käyttöön otettua järjestelmää ei sovelleta, vastaa kuitenkin selvästi sellaista poikkeusta.

48. Kuten Saksan hallitus ja komissio ovat perustellusti huomauttaneet, on lisäksi todettava, että direktiivin 86/653 17 ja 18 artiklassa säädetyn hyvitysjärjestelmän soveltamatta jättäminen yksinkertaisesti määräämällä koeajasta mahdollistaisi väärinkäytökset. On vaarana, että se kannustaisi päämiehiä kiertämään kauppaedustajan suojelua koskevia säännöksiä määräämällä pitkiä koeaikoja, joiden päättyessä kauppaedustajan päämiehelle suorittamista liiketoimista ei tarvitse maksaa korvausta.

49. Tämä lopputulos olisi vastoin direktiivin 86/653 pakottavia säännöksiä kahdestakin syystä: korvauksen epämisestä tapauksessa, jossa kauppaedustussopimus lakkaa koeajan kuluessa, olisi seurauksena se, että myönnettyistä oikeuksista nauttimista koskevia poikkeuksia – jotka luetellaan tyhjentävästi direktiivin 86/653 18 artiklassa – laajennetaan samalla kun alennetaan kyseisen direktiivin mukaista suojan tasoa.

50. Siitä, että direktiivin 86/653 17 artiklassa säädettyä hyvitys- tai korvausjärjestelmää sovelletaan koeajan alusta alkaen, ei seuraa se, ettei kauppaedustussuhdetta voida koskaan päättää maksamatta korvausta eikä päämiehen etuja näin ollen oteta riittävästi huomioon. Direktiivin 86/653 17 artiklan 2 kohdan a alakohdassa säädetään nimittäin pakottavasti ja ilman lähtökohtaista poikkeusta rahallisesta korvauksesta, mutta ainoastaan ”jos ja siinä laajuudessa kuin” kauppaedustajan toiminta on johtanut päämiehen kaupallisten suhteiden merkittävään kehittymiseen, millä on kauppaedustussopimuksen keston ylittäviä vaikutuksia. Lisäksi tämän hyvityksen maksamisen on oltava kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen kohtuullista.²⁸ Tässä yhteydessä on muistutettava, että kuten tämän ratkaisuehdotuksen 26 kohdassa on todettu, hyvitysjärjestelmä perustuu kauppaedustajan ansioiden mukaisiin korvauksiin. Jos hyvitys on myönnettävä näiden kriteerien mukaan, se, että sopimus on irtisanottu koeajalla, ei näin ollen riitä syyksi olla maksamatta korvausta. Sillä, että sopimus lakkaa koeajan kuluessa, on todennäköisesti sama vaikutus kuin toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen lakkaamisella, toisin sanoen taloudellinen vahinko. Sitä vastoin jos direktiivin 86/653 17 artiklan 2 ja 3 kohdassa mainitut edellytykset eivät täyty, kauppaedustajalle ei voida myöntää hyvitystä, eikä tältä osin ole merkitystä sillä seikalla, onko sopimuksen päättäminen tapahtunut koeajalla. Tämä ilmenee myös siitä, että hyvitysjärjestelmän tarkoituksena ei ole sanktioida sopimuksen päättämisestä vaan korvata kauppaedustajalle hänen sellaiset aikaisemmat suorituksensa, jotka vielä vaikuttavat päämiehen tuleviin liiketoimiin.

²⁶ Tuomio 26.3.2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, 21 kohta).

²⁷ Ks. myös tuomio 9.11.2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, 22 kohta).

²⁸ Ks. tuomio 28.10.2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, 44 kohta).

Ratkaisuehdotus

51. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Cour de cassationin esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18.12.1986 annettua neuvoston direktiiviä 86/653/ETY on tulkittava siten, että sen 17 artiklaa sovelletaan, kun kauppaedustussopimus lakkaa sopimuksen mukaisen koeajan kuluessa.